

SPITZER Shlomo

„Áser jócár”. A csoda tükröződése a zsidó liturgiában

Néhány hete olvastuk a Bibliában, a heti szidrában, a Berésit (Genesis) első fejezeteit, ahol a világ és az ember [Ádám és Chawa] megteremtéséről volt szó. Most nem a világról fogok beszélni ebben az előadásomban, hanem az emberről, azaz magunkról. Nem éppen én vagyok az emberi test, az emberi fizikum szakembere, – ám lehetséges, hogy vannak köztünk olyanok, akik otthonosan mozognak ezen a területen –, így én csak egy bizonyos szempontot szeretnék ezúttal kiemelni.

Őszintén bevallom, hogy a téma egy kicsit, vagy inkább nagyon is, intim és diszkrét, de miután ez a dolog mindenkinél nap, mint nap előfordul, vagyis ezzel élünk, így nincs benne semmi szégyellnivaló.

A Babilóniai Talmud Berachot (áldások) traktusának 9. fejezetének 60b oldalán ezt olvassuk: „Ha elvégzi valaki a dolgát a *”bét hakiszé”*-ben (a mai nap ezt WC-nek vagy toilette-nek nevezzük), akkor mondja: *„Áldott [vagy Te, Örök Istenünk, a Világ Ura], ki az embert megteremtette bölcsességben –[tudományban?], és alkotott benne nyílásokat - lyukakat üregeket -. Köztudomású Előtted, hogy ha esetleg kinyitódik vagy bezárul egyik közülük, lehetetlen Előtted létezni (vagyis élve maradni).”* Mivel fejezzük be ezt az áldást? Erre Rav azt mondja: *„[Áldott vagy Te Örökkévaló], aki meggyógyítja a betegeket.”* Smuel azt mondta: *„Atyám (ez a Ráv megnevezése) az egész világot betegé teszed? Inkább mondjuk így: [Áldott vagy Te, Örökkévaló], aki csodákat teszel.”* Ráv Pápá erre azt mondja: *„Mondjuk mindkettő rabbi véleményét, azaz: [Áldott vagy Te, Örökkévaló], aki meggyógyítasz mindenkit, és csodákat teszel.”*

Eddig az idézet a Talmudból, amely kb. 1700 éve íródott. A Babilóniai Talmud leghíresebb magyarázója Rási (Rabbi Slomo Jicchaki), aki a 11. században élt a franciaországi Troyés-ban, Champagne fővárosában. Tanulmányait Németországban, a Rajna vidéki jesivákban végezte. A Talmudhoz írt magyarázata minden nyomtatott kiadásban – immáron közel 500 éve - szerepel.

Saját szavaimmal összefoglalom Rási néhány, az előbb idézett talmudi szöveghez fűzött magyarázatát: "kinyitódik", azaz az üregek, pl. a szív vagy a has, vagy a belek; "bezárul", azaz a nyitott nyílások, pl. a száj, az orr vagy a végbélnyílás; "meggyógyítasz", azaz a testi szükség elvégzése, mert ez az egész testnek az egészsége; "csodákat teszel", mert a test mintha egy tömlő lenne, és ha a tömlő lyukas, akkor eltávozik belőle a levegő. Azaz a Mindenható olyan bölcsességgel teremtette meg az embert, hogy habár több nyílást hozott létre benne, mégsem távolodik el belőle a lélek egész életen át. Ez nagy csoda és bölcsesség.

Itt Rási egészen pontosan idézi a mi konferenciánk témáját.

A Talmud ezen az oldalán található a Toszafot, azaz függelékek a Rási Talmud-magyarázatához. Itt most két részt említenék röviden. Mindkettő Midrás: az első egy Tanchuma Berésit 1,27, „*Isten megteremtette az ember ...*”. Bon rabbi mondta: „*Tudomány alapján, mert először a táplálékát kerítette elő, és csak azután az embert, ahogyan írva van a Talmud Szanhedrin traktátusában, a 38a oldalon: „Azért lett az ember megteremtve pénteken, hogy egy kész étkezés várjon rá rögtön”; és ez, amit mondunk: „bölcsességgel teremtette meg az embert”.* A másik Toszafot kitér az áldás befejezésére: „*...és csodákat teszel.*” Itt idézi a Berésit Rabba I. 3. pontját, amit már Rási is idézett, azaz hogy emberi test tele levegővel, és így tovább. Ezt az állítást a Midrás egy zsoltárverssel (86, 10) támasztja alá: „*És nagy vagy Te és csodákat teszel. Te vagy az egyedüli Isten.*”

Most mielőtt még kitérnék ennek az áldásnak egy bővebb magyarázatára, elmondom, hogy az idézett Talmud-részlet bekerült a zsidó vallástörvények kodifikációjába, kezdve Maimonidész Imatörvények c. művének 7. fejeletének 5. paragrafusával. Azután a 14. századi Spanyolországban élő, de németországi születésű Rabbi Jákóv ben Rabbi Áser a Tur Orách Chájjim (Az életmód tana) c. mű szerzője a 6. fejezetben, és utána 200 évvel később a Spanyolországból kiűzött és Törökországban, majd Cfáton élő R. Jozsef Káró, a Sulchán Áruch (szó szerint „a terített asztal”) c. mű írója szintén ugyanabban a fejezetben hivatkozik erre a részre. A dologban az az érdekes, hogy a két első csupán idézi a törvényhozásban a fent említett Talmud-idézetet. Jozsef Káró azonban, ezzel ellentétben, Rásin és a Toszafoton is tútesz, és még másoktól is hoz magyarázatokat erre az áldásra. Tehát láthatjuk, hogy ez az áldás nagyon fontos.

Talán még azt is érdemes megjegyezni, hogy Mose Iszerlisz Rabbi (röviden a Rema), aki a Sulchán Áruchoz írt kommentárokat, azaz "abroszt terített az asztalra", ehhez a paragrafushoz még azt teszi hozzá, hogy *"csodákat tesz azzal, hogy megőrzi az emberi lelket az emberi testben, és így összeköti az anyagot a szellemivel. Mindezt pedig azért, mert Ő az, aki orvosol minden testet. Így az ember egészséges testben él, és a lelke is őrizve van benne. ..."*

A propos, ha lélekről van szó, akkor kapcsolódva Rabbi Iszerlisz kommentárjához, itt a magyarázat arra, hogy miért kell reggelenként ezt az áldást elmondani még akkor is, ha az ember még nem végezte el az ügyet a WC-ben, sőt rögtön utána, megszakítás nélkül egy másik áldást is kell mondani, ami szintén a Talmud ugyanazon helyén van említve. Ez pedig ezekkel a szavakkal kezdődik: *„Istenem, a lélek, amit belém adtál ...”*

Még idetartozik egy kérdés, amit az újabb korban a rabbik feltettek, azaz hogy ez az áldás - (amit mi röviden "**áser jócár**"-nak nevezünk) milyen kategóriába kerüljön. Számítson ez hálaadásnak, mint azok az áldások, melyeket az élvezetekre mondunk, vagy inkább dicséret ez, mint pl. az az áldás, amit a villámokra és dörgésekre mondunk? Valójában nincs ebben semmi lényeges különbség, de mégis mások a szabályok. Például, hogy csak egyet említsek: ha a dicséret kategóriába tartozik, akkor ezt állva kell elmondanunk; a másik esetben lehet ezt ülve is elmondani. Maimonidész ezt az ő törvényhozásában az "imák törvénye" keretében írja, és nem az "áldások törvényeiben", azaz így úgy néz ki, hogy ő ezt dicséretnek fogja fel.

Ha már szóba került a Rambam, azaz Maimonidész, az elismert racionalista, akkor itt jegyzem meg, hogy éppen nagy művének, a tizennégy kötetből álló Jád háCházáká első kötetében, a Széfer Mádában, azaz a Tudomány könyvében, a "csoda" szó csak egy ízben szerepel, t.i. az első pátriárkáról, Ábrahám Ősapánkról írt rezüméjében. Ez a bálványimádás tilalmával kapcsolatos törvényeinek az első fejezetében, a 3. bekezdésben található, ahol a Rambam hosszan fejtegeti, hogy Ábrahámot *"a király (valószínűleg Nimród) meg akarta ölni, de csoda történt vele, és azután elment Háránba"*. Itt a Rambam arra céloz, ami a Talmud Bávli Pesszáchim traktátusában a 118a oldalon található, azaz hogy hogyan menekült meg Ábrahám az égető kemencéből. Ez persze nem jelenti azt, hogy a Rambam ignorálja ezt a kifejezést az

Áldások és az imák törvényeiben, ahol a chanukkai és a purimi áldásokat közli, és hozza az ismert áldást: *se-ászá niszim lá-ávo ténu* stb., azaz, *csodákat tettél atyáinkkal* ... Van még egy csodákkal kapcsolatos egy áldás: ha az ember olyan helyen jár, ahol vele vagy egy családtagjával történt csoda. Akkor kell mondania ezt az áldást: "*Báruch átáse-ászá li nész bámákom háze.*" Több "csodát" Maimonidész nem ismer, ellentétben kollégáival, pl. Nachmanidész-szel.

Előadásom elején feltettem azt a kérdést, hogy hogyan és miképpen tükröződnek a csodák a liturgiában, tehát az imában. Ezt persze ilyen szűk időkeretek között nincs módomban részletesen megválaszolni. Azonban miután köteles vagyok a címhez igenis ragaszkodni, így megpróbálok ennek valamiképpen eleget tenni. Először is be kell mutatnom az ima különböző részekre való beosztását, kezdve az ima a legfontosabb részével. Az imának (most a reggeli imáról beszélek) az első része különböző zsoltárokból összeszedett fejezetekből és két áldásból áll. Itt a csodák „per csoda” nincsenek említve. Kivétel, hogy az egész Sirát há-Jámot vagyis a tengeri éneket elmondjuk, és ott egy versben (Exodus 15.11) szerepel a csoda: "*Mi kámócháoszé pele*" (azaz csodát teszel). Ugyanezt a verset elmondjuk a reggeli ima a 2. részének a végén is. Vagyis semmi más csodát itt nem említünk. Az ima legfontosabb részének, az úgy nevezett Smona Eszrének (ez a 18/19 áldásból álló ima) az utolsó része, amit Hodájotnak (hálaadásnak) nevezünk, az egyetlen rész, ahol a csoda, sőt csodák, többes számban vannak említve, ráadásul hangsúlyozva kétfajta héber kifejezéssel: *Niszim és Nifláot*. (Akik jártassak az imarendben, azok tudják, hogy itt kell betoldani évente kétszer, és pedig Purim és Chanukka alkalmából az "*Ál hániszim*" – imát, ahol szintén csodákról van szó).

Azt meg kell hagyni, hogy az imák többi részében igenis hangsúlyt kapnak a csodák, főleg az imák azon részeiben, melyeket Pijutim-nak (imaköltemények) nevezünk. Sajnos ezekkel most itt nem foglalkozhatom. Elég, ha megemlítem, - minthogy az imént Chanukkáról esett szó -, azt a költeményt, melynek első pár szava "*Máoz Cúr Jesuáti*". Az egész dal középpontjában a csodák állnak.

URL: <http://yerushaonline.com/?v=ea66aya06>